

วิถีชีวิตอันสันติ

ของชุมชนบ้านตลิ่งชัน

“กองบรรณาธิการ”

เรื่องที่เป็นประเด็นสำคัญและส่งผลกระทบต่อ
ไปทั่วชุมชนในภาคใต้เมื่อเร็ว ๆ นี้ก็คือโครงการก่อสร้าง
ท่าเรือและโรงงานแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย ปัญหาความ
ขัดแย้งระหว่างประชาชน ผู้ซึ่งได้รับผลกระทบกับผู้
ดำเนินโครงการและกลุ่มที่คาดว่าจะได้รับประโยชน์
จากโครงการนี้ยังไม่มีทีท่าว่าจะจบลงง่าย ๆ ทำให้มีผู้
ตั้งคำถามกันมากกว่า เหตุใดคนปกติได้จึงต้องออกมา
คัดค้านกันจนสุดชีวิตต่อสิ่งที่ฝ่ายผู้บริหารบ้านเมือง
เรียกว่าเป็น “การพัฒนา” เพราะคนปกติได้เองมิใช่
หรือที่จะได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย
จากโครงการนี้ แล้วเช่นนั้นเหตุใดจึงไม่ยอมรับสิ่งที่รัฐ
มอบมาให้แต่โดยดี

คำถามเหล่านี้ยังคงต้องรอคำตอบกันอีกต่อไป
ด้วยเป็นปมปัญหาที่มีความซับซ้อนและละเอียดอ่อน
จึงไม่อาจผลิผลตามด่วนสรุปเพียงเพื่อต้องการให้เรื่อง
ยุติลงเท่านั้น แต่ประเด็นที่คณะผู้จัดทำวารสารรัฐสมิแล
สนใจและอยากนำมาเล่าสู่กันฟังก็คือ ชีวิตความเป็นอยู่
ของคนในชุมชน ซึ่งกำลังจะได้รับผลกระทบจาก
โครงการนี้ ดังนั้นพวกเราจึงได้ตกลงกันว่าจะเดินทางไป
เยี่ยมชมและพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชนบ้านตลิ่งชัน
อ.จะนะ จ.สงขลา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อสร้าง
ท่าเรือและโรงงานแยกก๊าซ

จากทะเลโคลนสู่หาดทรายงาม

ยามบ่ายของวันที่ 30 สิงหาคม 2543 ทีมงาน
“รัฐสมิแล” ได้เดินทางด้วยรถตู้ไปตามเส้นทางสาย
ปัตตานี-สงขลา เข้าเขตอำเภอเทพา หลังจากนั้น
ประมาณชั่วโมงกว่าๆ พวกเราก็เดินทางมาถึงอำเภอ
จะนะ รถเลี้ยวเข้าสู่ถนนลาดยางที่ตัดแยกมาจากถนน
สายเอเชียเพื่อมุ่งหน้าต่อไปยังหมู่บ้านตลิ่งชัน

รถยังคงแล่นตะบึงไปข้างหน้า ผ่านทุ่งนาโล่ง
กว้างที่มีต้นตาลโตนดและต้นมะพร้าวขึ้นปะปนสลับ
กันไป แต่พอเลยเข้าไปอีกหน่อยก็เห็นสวนยางพาราที่
ชาวบ้านได้ปลูกไว้เป็นแนวยาวตลอดสองข้างทาง
ยิ่งใกล้ถึงที่หมายปลายทางเสียงพูดคุยเฮฮาอย่าง
สนุกสนานภายในรถก็ค่อยๆ เบาลง หลายคนชะเง้อ
มองเส้นทางที่รถวิ่งผ่านอย่างสังเกตสังกา ภายในใจ
นั้นอาจนึกกังวลตรงกันถึงคำบอกเล่าที่ได้รับฟังมา
ก่อนการเดินทางว่า พื้นที่ชุมชนแห่งนี้กำลัง “ร้อน”
เพราะชาวบ้านได้รวมกลุ่มกันคัดค้านรัฐบาลอย่าง
หัวชนฝาเพื่อต้องการให้โครงการก่อสร้างท่าเรือ เลิก
ไปโดยเด็ดขาด เมื่อไม่นานมานี้ จึงมีกลุ่มต่างๆ
ผลัดเปลี่ยนกันเข้าไปพบปะชาวบ้าน ทั้งทางฝ่ายผู้
ดำเนินโครงการและกลุ่มบุคคลจากหน่วยงานต่างๆ ที่
เข้าไปอย่างเจตนาดีบ้าง หรือมีเจตนาอื่นแอบแฝงบ้าง

ชาวบ้านจึงต้องระมัดระวังตัวกันมากเป็นพิเศษ

รถยังคงแล่นต่อไปเรื่อยๆ บ้านเรือนซึ่งนานๆ ครั้งจะมีให้เห็นอย่างเช่นเมื่อแรกเข้ามาก็เริ่มปรากฏหนาตามากขึ้น ลักษณะการปลูกสร้างบ้านเรือนส่วนใหญ่ค่อนข้างเป็นแบบทันสมัย บางบ้านก็ปลูกเรียงรายติดกันหลายหลังและมีเพียงรั้วโปร่งๆ แบ่งกันเขตทำให้ดูเผินๆ คล้ายกับหมู่บ้านจัดสรร แต่หลายบ้านที่อยู่ลึกเข้าไปจากถนนสายหลักที่ทอดยาวเข้าสู่หมู่บ้านยังคงเป็นแบบบ้านไม้และยกพื้นสูงอย่างบ้านสมัยก่อน ระหว่างทางก่อนเข้าสู่ชุมชน พวกเราได้แวะถามแม่ค้าถึงทางที่จะไปยังบ้านของโตะอิหม่ามรอหิม เพราะนั่นจะเป็นจุดเริ่มต้นของการสืบเสาะเรื่องราวในครั้งนี้ ประมาณห้านาที่รถก็แล่นมาถึงที่หมาย พวกเราจอดรถจอดสนิท แล้วจึงรีบกุญแจจอลงจากรถ ทันทีที่เท้าแตะพื้น เสียงคลื่นซัดสาดชายฝั่งก็ดังเข้ามาให้ได้ยิน พร้อมๆ กับกลิ่นอายของทะเลก็โชยมาเข้าจมูก

ห่างจากบ้านของโตะอิหม่ามไปประมาณ 50 เมตร ผืนน้ำกว้างใหญ่สีครามสดใสที่เห็นอยู่ตรงหน้าคือแหล่งทำกินอันอุดมสมบูรณ์ของชาวบ้านแถบนี้ที่ยึดอาชีพประมงพื้นบ้านกันเป็นหลัก

มุสลิมคือพี่น้องกัน

ภายในบ้านของโตะอิหม่ามรอหิมมีคนมานั่งรอพวกเราอยู่แล้วไม่ต่ำกว่าสิบคน หลังจากได้พูดคุยซักถามกันในเวลาต่อมาจึงรู้ว่าส่วนหนึ่งเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้รวมทั้งยังมีชาวบ้านจากชุมชนอื่นในละแวกใกล้เคียงมาร่วมสมทบด้วย เนื่องจากทราบข่าวมาว่าจะมีคณะจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มาเยี่ยมชม

ชาวบ้านได้เล่าให้พวกเราฟังต่อไปอีกว่า กลุ่มพวกเราได้ออกเดินทางจากบ้านมาตั้งแต่ตอนสายเพื่อตั้งใจมาให้ทันรอรับพวกเราที่นี่ หลายคนเหลือคือนาฬิกาเวลากับนัดกันไว้ เวลาในขณะนั้นเหลืออีกไม่กี่วินาทีก็จะถึงบ่ายสามโมงครึ่ง แทบไม่น่าเชื่อเลยว่าเพียงคำพูดชื่อๆ ไม่กี่คำ ความกังวลใจที่เคยมีมาก็กลับมลายลงไปได้ภายในพริบตา

อาชีพส่วนใหญ่ของคนที่นี่คือการประมงซึ่งเป็นอาชีพที่ได้สืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายายจนถึงปัจจุบันก็ยังคงทำกันอยู่ เครื่องมือที่ใช้ในการทำกินเป็นแบบพื้นบ้าน และใช้แรงคนเป็นหลัก ส่วนอาชีพอื่นๆ ก็มีเสริมและสลับกันไปบ้างตาม

ท้องฟ้าและหาดทราย ตามแผนผังในเอกสารโครงการก่อสร้างและโรงเรียนศาสนาไทย-มาเลเซีย ที่นี่คือ จุดเริ่มต้นของแนวทอเก๊าะ แต่สำหรับแผนที่ยังคงความสะอาดบริสุทธิ์ บริเวณบ้านโลกสักแห่งนี้ คือ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และแหล่งอาหารอันอุดมของชาวบ้าน

ปลาและเสียงสัตว์น้ำอื่นๆ ออกจากกันได้อย่างแม่นยำ อีกด้วย

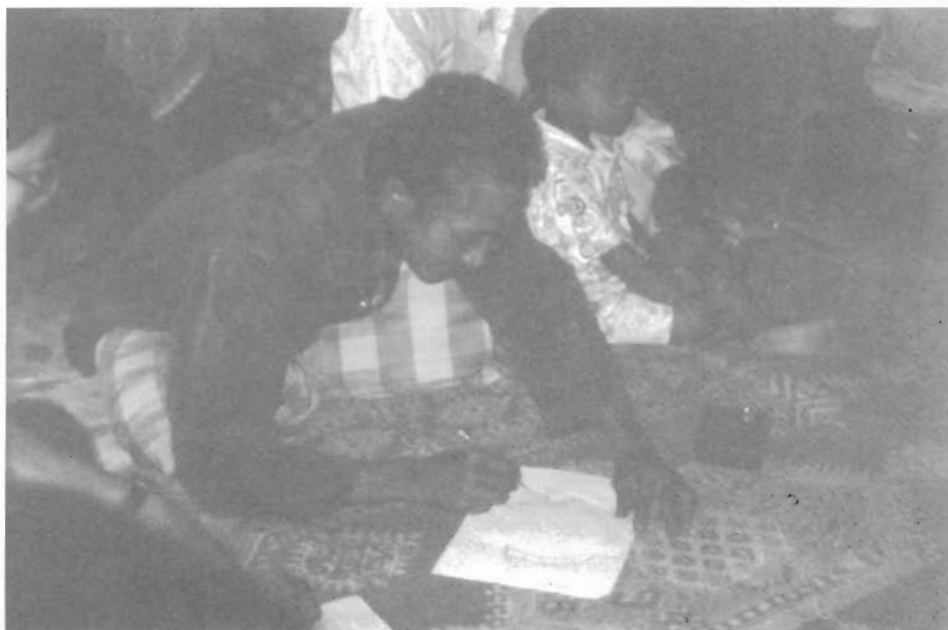
“ตะเระ” สายใยชีวิตของชุมชน

วิธีการจับสัตว์น้ำของชาวบ้านตลิ่งชันในอดีต นอกจากจะออกไปแล่นเรืออยู่กลางทะเลแล้ว การประมงชายฝั่งก็เป็นอีกวิธีหนึ่งซึ่งนิยมทำกันมาก เครื่องมือประมงที่สำคัญก็คือ อวนโป๊ะ แต่ชาวบ้านแถบนี้เรียกว่า “ตะเระ” หรือ “อวนทับตลิ่ง” เป็นอวนขนาดใหญ่วัดความกว้างของปากอวนได้ประมาณ 5 เมตร ชาวบ้านจะนำอวนตะเระไปวางไว้ไม่ไกลจากฝั่งมากนัก รอจนกระทั่งสัตว์น้ำว่ายหลงเข้ามาอยู่ในอวนจนมีปริมาณมากเพียงพอแล้ว ชาวบ้านก็จะช่วยกันพายเรือออกไป “ชักสายมาน” คือการค่อยๆ ดึงเชือกที่ร้อยไว้รอบปากอวนให้รัดเข้าหากันช้าๆ เพื่อไม่ให้สัตว์น้ำในอวนแตกตื่น พอปากอวนปิดสนิทก็จะชักลากอวนตะเระกลับเข้ามายังชายฝั่ง

เนื่องจากอวนตะเระมีขนาดใหญ่มาก โดยเฉพาะ

เมื่อมีสัตว์น้ำเข้าไปอาศัยอยู่จนเต็มอวน จึงทำให้ชาวบ้านที่มีหน้าที่แจวเรือออกไปลากอวนแทบจะหมดแรงไปตามๆ กัน ชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งกำลังรออยู่ที่ริมฝั่งก็จะเข้าไปปรับงานต่อโดยช่วยกันออกแรงลากอวนขึ้นมาไว้บนบก หลังจากนั้นเจ้าของอวนตะเระ ซึ่งมักเป็นผู้ที่มีฐานะดีในชุมชนก็จะแบ่งปันปันส่วนสินทรัพย์ในทะเลที่ได้มาจากการลากอวนตะเระให้แก่ชาวบ้านที่มาช่วยงานกันตามสมควร

ชาวบ้านเล่าว่า การลากอวนตะเระแต่ละครั้งจะต้องอาศัยแรงงานคนเกือบทั้งชุมชนมาช่วยเหลือกัน แม้จะเป็นงานที่ต้องใช้พลังกำลังอันมหาศาล และได้ค่าจ้างตอบแทนเป็นเงินบ้าง หรือเป็นปลา และของทะเลอื่นๆ มากบ้างน้อยบ้าง แต่ก็สร้างความสนุกสนานให้แก่ทุกคน โดยเฉพาะหนุ่มสาวที่มีโอกาสได้พูดคุยและกระเซ้าเย้าแหย่กันในขณะทำงาน หลายคู่เกิดความสัมพันธ์สมกู่กันเคยและเห็นอกเห็นใจกันจนถึงขั้นตกลงปลงใจแต่งงานอยู่กินกันมาจนถึงทุกวันนี้ก็มีอยู่ไม่น้อย ตะเระจึงมิใช่เป็นเพียงเครื่องมือทำกินของคนในชุมชน

เทคโนโลยีมา ความสามัคคีหาย ? ชาวบ้านสาธิตการวาดภาพ “ตะเระ” เครื่องมือประมงพื้นบ้านขนาดใหญ่ที่ต้อง อาศัยแรงกายแรงใจของคนทั้งหมู่บ้านช่วยกันฉีกทอ และยกขึ้นบก ขณะให้หมดอายุขัยไปจากชุมชน เมื่อเทคโนโลยีเครื่องมือประมงสมัยใหม่ เริ่มจาก “อวนในล่อน” เข้ามา

บ้านคลิ่งชันเท่านั้น หากยังเป็นกิจกรรมสำคัญที่ช่วย กระชับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้แน่นแฟ้นขึ้น อีกด้วย

พรานทะเลกับปลาตะเพียน

โต๊ะอิหม่ามได้นำพวกเราไปแนะนำให้รู้จักกับ ครูโง๊ะที่บ้าน ครูโง๊ะบอกว่าครูมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า นายโง๊ะ แก้วนวล ปัจจุบันอายุ 73 ปี ชื่อของ ครูนั่นเดิมชื่อเต็ม ๆ ว่า ยูโง๊ะ แต่ต่อมาทางอำเภอเขียน เขียนไปจนเหลือเพียงพยางค์เดียวคือ โง๊ะ ครูจึงได้ใช้ ชื่อนี้มาโดยตลอด ครูโง๊ะเคยรับราชการอยู่ที่โรงเรียน บ้านคลิ่งชัน และเป็นคนคลิ่งชันโดยกำเนิด ภายหลังจากเกษียณอายุราชการแล้วครูโง๊ะก็ยังคงอาศัยอยู่กับ ครอบครัวในชุมชนแห่งนี้

ครูโง๊ะเล่าให้ฟังว่า เท่าที่เคยรู้มาและจำได้ เมื่อ สมัยรุ่นปู่ของครูนั่น ชุมชนแห่งนี้ประกอบอาชีพ ประมงกันเป็นหลักแล้ว ความอุดมสมบูรณ์ของ ท้องทะเลแถบนี้ในอดีตมีมากจนถึงขนาดที่ว่าใครนึก อยากได้กุ้งหอยปูปลา เพียงแค่แล่นเรือออกไปไม่นาน ก็จะได้สัตว์น้ำเหล่านั้นกลับมาทุกครั้ง ปลาที่ชาวบ้าน มักจะจับกันได้มากในบริเวณนี้มีทั้งปลาอินทรี ปลา จะละเม็ดดำ ปลาจะละเม็ดขาว ปลาทู และปลา กระเบน รวมทั้งปลากระเบนเล็ก ซึ่งคนที่นี่เรียกว่า ปลาจ๋องม่อง

เหตุการณ์สำคัญที่ครูโง๊ะยังจำได้ดีก็คือ ครั้งหนึ่งชาวบ้านเคยดักอวนตะระและจับปลาตะเพียน ได้ ปลาตัวนี้มีขนาดใหญ่มากจนคับปากอวน “พอลง อวนเสร็จแล้ว พวกเรา ราว 9-10 คนก็ช่วยกันชัก สายมา แต่ก็ชักดึงขึ้นมาไม่ได้ สงสัยครัน เลยลอง เอาไม้กระทุ้งดู ปลามันก็เด็งขึ้นมา เต็มโปะเลย แล้วก็จมลงไปใหม่ พอหางมันลอย เราก็เอาเชือกมาผูก หางปลา แล้วแจวเรือพามันไปทุ่มกลางทะเล”

ครูโง๊ะอธิบายว่า เนื่องจากปลาตะเพียนตัวนี้ มีขนาดใหญ่มาก ถ้าลากกลับเข้าหาฝั่ง เร็วแรงของ ปลาอาจทำให้เรือล่มได้ อีกอย่างถึงจะนำปลามาได้ สำเร็จก็จนปัญญาที่จะจัดการกับปลาตัวนี้ ทุกคนใน ที่นั้นจึงเห็นพ้องกันว่าควรแจวเรือลากปลาให้ออกไป สู่ทะเลใหญ่

“แต่พอรุ่งเช้ามันก็กลับเข้ามาหล่าว”

ครูโง๊ะบอกสั้น ๆ โต๊ะอิหม่ามซึ่งนั่งฟังอยู่ด้วย ไกล ๆ ช่วยเสริมว่า ทุกคนเชื่อว่าปลาตะเพียนที่เข้ามา ดิควอนตะระอีกในวันรุ่งขึ้นนั้นเป็นปลาตัวเดียวกับ เมื่อวานนี้อย่างแน่นอน ไม่ว่าจะเป็ฉิวหนังที่ดูมันลื่น ออกไปทางสีทากี และขนาดตัวก็ใหญ่พอกัน หนึ่งใน กลุ่มพวกเราก็เลยกระเซ้าว่า ปลาตัวนี้น่าจะเป็นปลา ข้าราชการเพราะมีสีเดียวกับชุดเครื่องแบบที่ข้าราชการ สวมใส่

การเข้ามาดิควอนถึงสองครั้งของปลาตะเพียน ตัวนี้ ได้สร้างความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าให้แก่บรรดา พรานทะเลฝีมือฉกาจอยู่ไม่น้อย ในวันนั้นเองหลังจาก ที่ได้ช่วยกันทั้งดิ่ง ทั้งลากเอาปลาไปปล่อยได้แล้ว ชาวบ้านจึงไหว้วานให้เพื่อนชาวพุทธจตุรปูบบาน ขอให้สังข์ศักดิ์สิทธิ์ช่วยนำปลาตัวนี้กลับไปส่งให้ถึงฝูง ของมันด้วย เพราะไม่เช่นนั้นแล้วหากปลาตัวนี้ยังคง ว่ายวนเวียนเข้ามาดิควอนอีกเป็นวันที่สาม ชาวบ้าน ก็คงจะรับมือต่อไปอีกไม่ไหว ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้าน ก็ไม่เคยเห็นปลาขนาดใหญ่หลงฝูงมาเข้าอวนอีกเลย

ภัยสงครามในยุครัฐบาล “ลิ้นทอง”

ชีวิตที่เป็นปกติสุขของคนในชุมชนแห่งนี้เริ่ม เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากผลกระทบจากการเกิดสงคราม โลกครั้งที่สอง แม้พื้นที่ชุมชนแห่งนี้จะไม่ได้เป็นทาง ผ่านหรือเป็นที่พักทัพของญี่ปุ่น แต่บริเวณกลางทะเล ก็มีเรือของญี่ปุ่นแล่นลาดตระเวนอยู่ไปมาวันละหลาย

ร้อยลำ บางครั้งก็มีเรือซึ่งทำหน้าที่ตักพุนระเบิดเข้ามาจอดให้เห็นอยู่ไม่ไกลนัก ชาวบ้านต้องหุงหาอาหารกันตั้งแต่ตอนกลางวัน เพราะพอดกค่าจะไม่มีแสงไฟใดๆ หลงเหลือให้เห็นอีก นอกจากนี้ถ้าหากได้ยินเสียงกลองดังขึ้น ชาวบ้านก็ต้องรีบหนีไปอยู่ในหลุมหลบภัยกันโดยเร็ว เพราะนั่นคือสัญญาณเตือนบอกให้รู้ว่ากำลังจะมีการทิ้งระเบิดกันทางอากาศ

ภายหลังจากสงครามสิ้นสุดลงแล้ว ครูโഴ๊ะเล่าให้ฟังว่า บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะข้าวยากหมากแพง ในชุมชนตลิ่งชันเองก็เริ่มมีโจรชุกชุม ส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชนที่ไปคบคิดกับคนภายนอกแล้วชวนกันมาปล้นจีทรัพย์สินของผู้มีอันจะกินในชุมชน แม้ในแถบนี้จะไม่ค่อยมีโจรชื้อดั่งอย่างถิ่นอื่นแต่โจรเหล่านี้ก็ได้สร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวบ้านไม่น้อย

“โจรสมัยก่อนไม่พกปืน พกแต่มีด แต่พร้าถ้าออก (ภาษาถิ่นใต้ แปลว่า ปล้น) เริน (เรือน) ไทน์ แล้ว มันจะจ๋อได้ไว้ที่เรินนั้น ชีได้ของโจรทำจากขี้ยางเป็นลำใหญ่ๆ มันเที่ยวใช้สองแลหาของตามบนเริน”

ครูโぞ๊ะเล่าต่อไปอีกว่า หลายคนในชุมชนยากจนมาก จนแทบไม่มีเสื้อผ้าจะใช้นุ่งห่ม บางคนถึงกับไปขโมยเสื้อผ้าจากศพมาก็มี แต่ต่อมาทางการได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือด้วยการแจกข้าวสารให้แก่ชาวบ้านเดือนละครั้ง ส่วนของกินอย่างอื่นก็ได้อาศัยหาเอาจากในชุมชนและจากทะเล ปัญหาความอดอยากจึงค่อยบรรเทาลง

ภาวะจากภัยสงครามทำให้บ้านเมืองตกอยู่ในความเงียบงัน รัฐบาลในสมัยนั้นซึ่งมีจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีจึงได้คิดหาวิธีที่จะฟื้นฟูและปรับสภาพจิตใจของคนไทยให้กระเตื้องขึ้นวิธีหนึ่งที่น่ามาใช้ก็คือ การออกเพลงร่ำวง เพื่อช่วยสร้างความครึกครื้นให้แก่ชาวไทย ในชุมชนบ้านตลิ่งชันเองก็ได้สนองนโยบายของรัฐกันโดยถ้วนหน้า

ครูโぞ๊ะเล่าว่า “พอค่ำลงก็ร่ำวง บางทีก็มีเวที แต่บางคนก็เอาโต๊ะมาตั้งเข้ากลางดินทำเป็นเวที จ๋อตะเกียงเจ้าพายุ เอาแจกันปักดอกไม้สักดอกมาตั้งกลางเวที แล้วก็รำ คนเชียร์ก็นั่งอยู่แห่งหนึ่ง คอยทำร้องเพลงให้คนรำ ถ้าโค้งแล้วไม่รำจะถูกปรับเป็นเหล้ามั่ง เป็นของอื่นมั่ง”

ชีวิตของชาวบ้านตลิ่งชันในยุคสมัยของรัฐบาล “ลี้nton” จึงสนุกสนานเฮฮากันเป็นอันมาก “ที่ ชาวบ้าน เรียกว่า รัฐบาลลี้nton ก็เพราะว่า พอญี่ปุ่นมาเราก็ชนะ อังกฤษมาเราก็ชนะ เขาอยู่เก่ง ไม่ว่าข้างไหน มาเราก็ชนะหมด” คำอธิบายของครูโぞ๊ะทำให้พวกเราอดที่จะหัวเราะออกมาไม่ได้

โรค “ไข้คนดี” มาคุกคาม

ชุมชนเริ่มขยายตัวมากขึ้น และในปี พ.ศ. 2480 ก็ได้มีโรงเรียนแห่งแรกของชุมชนขึ้น ชื่อว่า “โรงเรียนบ้านตลิ่งชัน” เปิดสอนครั้งแรกในเดือน พฤษภาคม มีนักเรียนประมาณ 50 กว่าคน ส่วนครูที่ทางราชการส่งมานั้นมีคนเดียว และเป็นคนจากพื้นที่อื่น ชื่อครูพราก หนึ่งในจำนวนของนักเรียนรุ่นนั้นมีครูโぞ๊ะรวมอยู่ด้วย เมื่อครูโぞ๊ะเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วก็ได้เข้าไปเป็นครูสอนอยู่ที่โรงเรียนแห่งนี้มาจนกระทั่งถึงปลดเกษียณ “สมัยก่อนจบป.4 ก็เป็นครูได้แล้ว” ครูโぞ๊ะบอกยิ้มๆ

“ครูโぞ๊ะกับหลาน” ผู้บอกเล่าเรื่องราวคนตลิ่งชัน

เมื่อสมัยที่ครูโഴ๊ะยังสอนหนังสืออยู่นั้น ได้มีเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้น นั่นคือได้เกิดไข้ทรพิษระบาดเข้ามาในชุมชน ทำให้เด็กนักเรียนต้องเสียชีวิตไปเป็นจำนวนมาก รวมทั้งผู้ใหญ่บางคนทางด้านทานโรคไม่ไหวก็ต้องล้มตายลงไป ในเวลานั้นภายในชุมชนจะมีคนตายเกิดขึ้นทุกวัน ไม่ต่ำกว่าวันละ 2-3 คน และไม่เว้นแม้กระทั่งเด็กหรือผู้ใหญ่ชาวบ้านจึงเรียกโรคนี้เสียใหม่ว่า “ไขคนดี” เพราะทำให้คนดี ๆ ต้องตายไปหลายคน

ครูโഴ๊ะบอกว่า ภายในเวลาสองเดือนกว่า ๆ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้เสียชีวิตไปในคราวเดียวกันนี้ถึงเกือบ 60 กว่าคน โดยเฉพาะเด็กจะมีจำนวนมากกว่าผู้ใหญ่ เนื่องจากมีภูมิด้านทานโรคต่ำกว่า ในระหว่างนี้ทางอำเภอจะนะจึงได้สั่งให้ปิดโรงเรียนโดยไม่มีกำหนด เมื่อโรคร้ายเบาบางลงไป ก็ได้มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้ามาในชุมชนเพื่อตรวจหาเชื้อโรคที่อาจหลงเหลือตกค้างอยู่ จนแน่ใจว่าปลอดภัยดีแล้ว จึงมีการเปิดเรียนกันตามปกติ

ถนนกับการเติบโตของชุมชน

การคมนาคมของคนในชุมชนบ้านดิ่งชั้นในสมัยก่อนมีความยากลำบากมาก โตะอิหม่ามเล่าว่า เมื่อจะเดินทางไปยังตลาดในอำเภอจะนะแต่ละครั้งชาวบ้านต้องพายเรือออกไปตามสายพรุเล็ก ๆ แล้วลัดเลาะไปตามพรุใหญ่ จนกระทั่งเข้าสู่ลำคลอง จากนั้นจึงนำเรือไปจอดไว้ที่ทำน้ำเพื่อเดินทางต่อไปยังตลาด

นอกจากนี้ หากต้องการเดินทางบนบกพาหนะที่คนในชุมชนนิยมใช้กันก็คือเกวียนเทียมวัวหรือไม่ก็เทียมควาย แต่ถ้าใครไม่มีพาหนะเหล่านี้ก็ต้องเดินเท้า แต่ก็ไม่ได้ไปตัวเปล่า เพราะต้องใช้ไม้แฝกไม้คานหาบของแห้งจากทะเลที่ท่าเก็บไว้ เช่น ปลาเค็ม ปลาหมึกแห้ง เพื่อนำไปขายยังตลาดด้วย กลุ่มพ่อค้า

แม่ค้ามักจะออกเดินทางกันตั้งแต่ฟ้ายังไม่ทันสว่าง เพราะกะว่าจะไปให้ถึงตัวอำเภอได้ทันก่อนพลบค่ำ เมื่อพักค้างคืนในเมืองหนึ่งคืนแล้ว รุ่งเช้าก็จะเตรียมซื้อข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นเพื่อนำกลับมาขายในชุมชน

ครูโซ๊ะได้กล่าวเสริมว่า ตั้งแต่หลังเกิดสงครามเป็นต้นมา สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดิ่งชั้นก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือทำกินซึ่งแต่เดิม เคยปั่นด้ายกันเองเพื่อนำมาดักเป็นอวน แต่พอญี่ปุ่นแพ้สงครามแล้วกลับไปเมือง “มันมาเห็นคนบ้านเรา มันรู้หมด พอบูรณะเมืองที่ถูกทิ้งระเบิดเสร็จแล้ว คราวนี้ก็ทำอวนมาขายเรา ทำเครื่องมาขายเรา พวกเราก็เลยหยุดปั่นด้าย” จากนั้นมาเครื่องมือในการทำประมงของชาวบ้านก็เปลี่ยนจากอวนด้ายมาเป็นอวนเอ็นหรืออวนไพล่อนกันที่สุดในที่สุด

ความเจริญที่ติดตามมาภายหลังจากชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นก็คือ การทำถนนจากอำเภอจะนะเข้ามายังชุมชน ครูโซ๊ะเล่าว่า แต่เดิมนั้นถนนสายนี้เกิดจากการที่ผู้ใหญ่บ้านต้องการปรับปรุงเส้นทางการสัญจรให้มีความสะดวกมากขึ้น จึงได้ระดมกำลังจากชาวบ้านในชุมชนให้มาช่วยกันปรับปรุงถนนเสียใหม่ บ้างก็ออกเงิน บ้างก็ออกแรง จนถนนสำเร็จ และใช้การได้ดี ต่อมาเมื่อไม่นานมานี้รัฐบาลก็ได้จัดสรรเงินมาให้กับทางอำเภอเพื่อปรับให้เป็นถนนลาดยางอย่างที่เราเห็น

แหล่งจับน้ำตามธรรมชาติ สภาพพรุซึ่งเป็นแหล่งจับน้ำบริเวณหน้าโลกสัก คือ แขนงเส้นทางการเดินของท่อก๊าซที่ลากผ่านจากหาดทรายไปสู่ทุ่งกว้างที่จะก่อสร้างโรงแยกก๊าซ

ชุมชนบางเบากับการเข้ามาของรัฐ

นับตั้งแต่การคมนาคมเริ่มสะดวกสบายขึ้น วิถีชีวิตของคนในชุมชนก็มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด จำนวนบ้านเรือนที่ปลูกสร้างอยู่ภายในชุมชนเริ่มมีการขยับขยายและกระจายกันออกไปยังพื้นที่ใกล้เคียง สภาพแวดล้อมของชุมชนจึงดูแน่นขนัด

นายสระวี มะประสิทธิ์ ผู้ใหญ่บ้านโคกสัก หมู่ 6 ตำบลสะกอม ได้เล่าให้พวกเราฟังว่า “ในสมัยก่อนคนบ้านโคกสักจะมาซื้อปลาที่บ้านดิ่งชัน” เนื่องจากบริเวณบ้านโคกสัก ซึ่งเดิมซื้อบ้านปลายจิกนั้นคนในชุมชนจะทำสวนยางกันเป็นอาชีพหลัก เมื่ออยากได้ของทะเลก็จะมาแลกเปลี่ยนและซื้อขายกันกับชาวบ้านในชุมชนดิ่งชันแห่งนี้

ส่วนนางสุไบตะ สุทธิ ซึ่งอาศัยอยู่ที่บ้านคลองเปี้ยะ ก็ได้เล่าให้ฟังว่า “คนคลองเปี้ยะทำสวนทำนา หาปลาในคลอง เป็นปลาน้ำจืด ถ้าอยากได้ของทะเลก็จะมาหาเอาแถวบ้านดิ่งชัน” เมื่อพวกเขาถามถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนบ้านคลองเปี้ยะ ก็ได้รับ

คำอธิบายว่า “อยู่กันแบบพึ่งพาอาศัยเหมือนๆ กัน เราช่วยกัน ถึงดู(ฤดู)ดำนา ดูเกี่ยวข้าว ผลัดกันไปช่วย วันนี้ไปช่วยของคนนั้น ไปกัน 20-30 คน อีกวันก็ไปช่วยของอีกคน”

คำพูดบอกเล่าเหล่านี้ทำให้พวกเรานึกถึงถึงสายใยความผูกพันที่คล้ายจะจับต้องไม่ได้ และมองไม่เห็น แต่ทว่าสิ่งนั้นกลับดูหนักแน่นและจริงจัง

“เขาบอกว่า แถวนี้เป็นชุมชนบางเบา โยกย้ายง่าย”

ผู้ใหญ่บ้านโคกสักย้ำให้พวกเราได้ฟังกันอีกครั้งว่า หน่วยงานผู้ดำเนินโครงการฯ ได้ส่งคนเข้ามาสำรวจพื้นที่บริเวณนี้ และได้สรุปรายงานด้วยเหตุผลข้างต้นเพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะใช้พื้นที่นี้เป็นจุดเริ่มต้นของโครงการทอส่งก๊าซและโรงงานแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย

ชาวบ้านได้พาพวกเรานั่งรถไปดูบริเวณที่กำหนดไว้ในโครงการนี้ว่าจะเป็จุดเริ่มต้นการสร้างทอส่งก๊าซ เพื่อต้องการยืนยันให้พวกเราเห็นว่า แท้จริงแล้ว

ชุมชนบางเบา ? เรือประมงขนาดเล็กกว่า 100 ลำ จอดเรียงรายอยู่ริมหาดบ้านดิ่งชัน รวกับจะทำทอต่อ ข้อมูลของผู้ดำเนินโครงการที่ระบุว่า ชุมชนแห่งนี้ “บางเบา” และมีเรือประมงไม่เกิน 10 ลำ

รัฐบาลกำลังทำอะไรกับชาวบ้าน เพราะจุดเริ่มต้นดังกล่าว ไม่ได้อยู่ในเขตความรับผิดชอบของบ้านตลิ่งชัน แต่เป็นพื้นที่ในเขตชุมชนบ้านโคกสัก

การพลิกแพลงของผู้ดำเนินโครงการฯ อาจจะทำได้ทุกเมื่อ เนื่องจากชุมชนบ้านโคกสักเคยเป็นพื้นที่สาธารณะที่ชาวบ้านไว้ใช้เลี้ยงสัตว์ แต่ต่อมาคนในชุมชนปลายจิก ซึ่งอาศัยอยู่ในพรุได้รับความเดือดร้อนจากการถูกน้ำท่วมบ้านเรือนทุกปี โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2516 เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ทั่วภาคใต้ ทำให้ชาวบ้านปลายจิกต้องอพยพหนีน้ำขึ้นมาปลูกสร้างบ้านเรือนกันใหม่บนโคกซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับพรุเดิมที่เคยอาศัย และก็อยู่กันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งได้เปลี่ยนชื่อชุมชนแห่งนี้เสียใหม่ว่า บ้านโคกสัก

ความล่อแหลมของพื้นที่แห่งนี้มีสาเหตุมาจากคนในชุมชนยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่จะนำมายืนยันได้ว่า การครอบครองผืนดินที่อาศัยอยู่นี้เป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้นการอ้างเหตุผลความชอบธรรมของรัฐบาลที่จะโยกย้ายคนในชุมชนบ้านโคกสักออกไปก็ย่อมกระทำไม่ได้ไม่ยาก

“ถ้าบ้านผมอยู่ไม่ได้ ชาวบ้านที่นี่จึคิดหรือถ้าว่าที่นี้อยู่ไม่ได้ ชาวบ้านที่โน่นจึคิดหรือ”

ผู้ใหญ่บ้านโคกสักยืนยันให้พวกเรารับรู้ถึงความผูกพันอันใกล้ชิดของชุมชนแถบนี้ แม้ชื่ออย่างเป็นทางการจะแตกต่างกัน แต่สายสัมพันธ์ทางใจอันแน่นแฟ้นกลับไม่อาจแบ่งแยกทุกคนออกจากกันได้ เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชนใดก็ตามจึงเหมือนชุมชนของตนก็พลอยกระทบกระเทือนไปด้วย

คำยืนยันของผู้ใหญ่บ้านทำให้เราเริ่มเข้าใจและรู้ซึ่งถึงความหมายของสิ่งที่มองไม่เห็น และจับต้องไม่ได้มากขึ้น เพราะบางครั้งสิ่งที่เรื่อกว่านามธรรมก็ไม่ได้หมายความว่าสิ่งนั้นจะไม่มีอยู่ เช่นเดียวกับความ

บางเบาของชุมชนแห่งนี้ก็ไม่ควรตัดสินใจกันอย่างฉาบฉวย เพียงแค่วัดจากสิ่งที่เห็นได้เป็นรูปธรรมเท่านั้น ความซับซ้อนของจิตใจอันเป็นรากฐานความเข้มแข็งของชุมชนนั้นต่างหากคือสิ่งที่หน่วยงานของรัฐควรจะต้องตระหนัก

ชาวบ้านได้เล่าถึงปัญหาของชุมชนเมื่อรัฐพยายามเข้ามาบีบคั้นมากขึ้นว่า “แต่ก่อนไม่มี ความแตกแยก รู้จัก ปดท. แค่ว่าเป็นชื่อป้อมน้ำมันหลายคนยังไม่เข้าใจว่าอะไรเกิดขึ้นเริ่มมีคนแปลกหน้าเข้ามา ชุมชนเริ่มระส่ำระสาย แนวโน้มจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เขาเอาเงินมาขั้ว และอยู่ให้แตกแยก สิ่งที่มีมันไม่พบ มันก็พบ สิ่งที่มีมันไม่เกิด มันก็เกิดกับโครงการรกรนี้”

กรณีตัวอย่างจากการขยายตัวทางอุตสาหกรรม ได้แก่ การสร้างโรงงานต่างๆ ขึ้นมากมายในอำเภอจะนะ ทำให้ชาวบ้านเกิดความหวั่นเกรงว่า ผลพวงที่จะเกิดขึ้นติดตามมา พร้อมกับความเจริญก้าวหน้าเหล่านั้น คงจะไม่แตกต่างไปจากที่เคยเห็นและรับรู้มาก่อน

“แม่ต้องรีบตื่นแต่เช้ามิด อาบน้ำไปทำงานที่โรงงาน มาถึงลูกเอาไว้วก่อนถึงเวลาอันสมควร และให้ครูที่โรงเรียนช่วยเลี้ยงให้” นี่คือสภาพความเป็นจริงของชีวิตครอบครัวที่ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วอย่างสิ้นเชิงของเพื่อนบ้านในชุมชนอื่นที่ถูกแปลงสภาพพื้นที่ทำกินให้กลายเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม

“เราผิดหรือที่คิดจะปกป้องชุมชน ทั้งๆที่กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับนั้น รัฐเป็นคนทำขึ้นมาเอง ให้เรามีสิทธิที่จะปกป้องชุมชนของเรา แต่วันนี้พอพวกเราลุกขึ้นมาปกป้องชุมชน ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของเรา เรากลับเป็นคนผิด กลับเป็นคนไม่ดี กลับเป็นคนมาถ่วงความเจริญของรัฐ ถ่วงการพัฒนาของรัฐ”

ถ้อยคำตัดพ้อของ “กะอะห์” หรือนาง

รอที่จะห้ มาละ ซึ่งกลั่นออกมาจากกันบั้ง ไนใจที่อดอัน
มานาน ทำให้พวกเราถึงกับพูดไม่ออก

อย่างไรหรือที่เรียกกันว่า “การพัฒนา”

บรรยากาศของการพูดคุยสนทนาถึงปัญหา
ความเดือดร้อนของชาวบ้านได้หยุดพักไว้ชั่วคราว เมื่อ
เจ้าของบ้าน คือภรรยาโต๊ะอิหม่ามได้ยกสำรับอาหารมา
ให้พวกเราได้รับประทานกัน กับข้าวเป็นแบบง่าย ๆ และ
ได้มาจากทะเลใกล้บ้าน ทั้งปูหนึ่ง ผักปลาหมึก และ
ปลาเค็มทอดกรอบที่ส่งกลิ่นหอมฟุ้งโชยมาก่อนจะทัน
เห็นรูปร่างหน้าตา ส่วนแกงส้มปลาสาตินั้น เจ้าของ
บ้านฝ่ายหญิงเพิ่งกระมิดกระเมี้ยนยกออกมาให้ เมื่อมี
ผู้ถามถึง โดยให้เหตุผลว่า เป็นแกงที่ทำเอาไว้ตั้งแต่เมื่อ
ก่อน จึงเห็นว่าเป็นของเหลือ แต่เพียงเวลาไม่นานของ
ที่ว่าเหลือก็กลับไม่เห็นร่องรอย รวมทั้งกับข้าวอื่นๆ ที่
พวกเราต่างช่วยกันจัดการกันอย่างระมัดระวัง เพื่อ
จะได้ไม่กลายเป็นของเหลือให้เป็นภาระแก่เจ้าของบ้าน

ชาวบ้านบางกลุ่มซึ่งอยู่ไกลได้ทยอยกลับกัน
ไปก่อนหน้าแล้ว ส่วนที่ยังคงกลับเขามาร่วมวง

สนทนากับพวกเราด้วยท่าทางกระปรี้กระเปร่านั้นเป็น
ชาวบ้านในชุมชนดิ่งชันเสียเป็นส่วนใหญ่ หลังจาก
อิมหม่ามสำราญกันจนถ้วนหน้าแล้ว ก็ได้มีการพูดคุย
แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอีกครั้ง หัวข้อสนทนายัง
คงวนเวียนอยู่ไม่ไกลจากปัญหาความเดือดร้อนของ
ชาวบ้านที่มาจากผลกระทบของฝ่ายรัฐบาล

ตอนหนึ่งของการพูดคุย พวกเราได้ตั้งคำถาม
ที่ยังค้างคาใจซึ่งอาจตรงใจใครอีกหลายคนที่คิดอยาก
ถามว่า ชาวบ้านคิดอย่างไรกับการพัฒนาของรัฐ

“ใครบ้างไม่ชอบการพัฒนา” กะอะห้เป็น
คนตอบด้วยการย้อนถามนำมาก่อน แล้วจึงพูดต่อไป
ว่า “เราก็ชอบการพัฒนา ถือว่าเป็นสิ่งดี แต่การพัฒนา
น่าจะให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ต่อทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น
อาชีพประมง รัฐน่าจะมองตรงนั้นว่า มันเกิดอะไรขึ้น
กับชาวประมง น่าจะส่งเสริม เหมือนอาชีพนกเขา รัฐ
จะช่วยเสริมอะไรบ้าง ภาษีจากนกเขาปีละหลายล้าน
แต่ก็นำไปล้อเลียนว่า ‘ถ้าต่อมา นกเขาไม่ขัน’ ”

คำพูดสุดท้ายของกะอะห้ ทำให้พวกเราและ
อีกหลายคนในที่นั้นพากันอมยิ้มไปตาม ๆ กัน ที่มาของ

ใครๆ ก็ชอบการพัฒนา แต่... “กะอะห้” แม่บ้านและชาวประมงพื้นบ้านระบายความอัดอั้นตันใจเกี่ยวกับ
โครงการพัฒนาต่างๆ ที่ถ้าโถมเข้ามาในชุมชน “ก็ชอบ แต่ขอให้เข้ากับชีวิตดั้งเดิมของเรา และให้สิทธิเราได้
เลือกเองบ้างได้มั้ย?”

คำล้อเลียนนั้นน่าจะมาจากคำขวัญของอำเภอจะนะ
ที่มีว่า “แดงโมรสหวาน ดำนานนกเขา ถิ่นเก่า สอง
วัฒนธรรมงามล้ำหาดตลิ่งชัน” นั่นเอง

เมื่อพวกเราถามว่า ถ้าหากชาวบ้านปฏิเสธ
โครงการพัฒนาจากรัฐเสียตั้งแต่ตอนนี้แล้ว พอถึง
คนรุ่นลูกรุ่นหลานจะพัฒนาไปให้ทันสมัยได้อย่างไร

กะอะก็ตอบแบ่งรับแบ่งสู้ว่า “โครงการ
พัฒนาที่สอดคล้องก็เอา หาดตลิ่งชันถ้าผลักดัน
ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวก็เอาเพราะเป็นทรัพยากรที่มีค่า
อาชีพประมงพื้นบ้าน อยากให้ลูกหลานที่อยู่ข้างหลัง
เจริญรอยตาม เจริญอย่างช้าๆ ไม่ใช่เจริญผิดแปลกไป
จากรุ่นเรา”

คำตอบของชาวบ้านคนหนึ่งที่ตั้งถ้อยถนง
ขึ้นท่ามกลางวงสนทนา ทำให้คนอื่นๆ นิ่งเงียบไปด้วย
ความรู้สึกที่ไม่ผิดแผกกันนัก ถ้าหากการพัฒนาคือ
การสร้างความแตกแยกและความริ้วรานมาสู่หมู่บ้าน
มิตรสนิทที่เคยรักใคร่ กลมเกลียวกัน แล้วใครเล่าจะ
ปรารถนาให้สิ่งนั้นเชื่อมกรายเข้ามาถึงในเร็ววัน

**“ชุมชนมุสลิมแตกแยกความคิด แต่ไม่
แตกแยกหมู่เหล่า ทุกคนยังเป็นพี่น้องกัน มีพระเจ้า
องค์เดียวกัน ละหมาดที่มีสยิดเดียวกัน เพราะฉะนั้น
กรรมแตกแยกความคิด มีโอกาสประสานให้กลับมา
เหมือนเดิม แต่ต้องมาร่วมกันพูดคุยแก้ปัญหาาร่วมกัน”**

คำพูดที่ยืนยันหนักแน่นของโต๊ะอิหม่ามรอหิม
ในวันนั้นยังคงดังก้องอยู่ในหูของเรา

แผ่นดินนี้ใครครอง ?

ดึกมากแล้วขณะที่พวกเราเดินทางออกมาจาก
ชุมชนบ้านตลิ่งชันด้วยพาหนะคันเดิมในคืนวันนั้น
ท้องฟ้าที่เห็นอยู่เบื้องหน้าแม้จะมีดสนิทแต่ก็มีแสงดาว
แต่งแต้มอยู่แวววาว ดูไม่แตกต่างกันนักกับประกายตา

หมุดฉับจอง หมุดคอนกรีตเพื่อระบุพื้นที่โครงการของบริษัท ทรานส์ไทย
-มาเลเซีย จำกัด บริเวณบ้านโคกสีก พื้นที่ที่จะกลายเป็นเส้นทาง ขน
ส่งก๊าซผ่านท่อ และเป็นพื้นที่ก่อสร้างโรงแยกก๊าซ หากโครงการ
ดังกล่าวยังคงได้รับอนุมัติให้ดำเนินการต่อไป

ของคนที่ยืนรอส่งพวกเราขึ้นรถเมื่อสักครู่นี้ นัยน์ตา
ทุกคู่เหล่านั้นยังคงเปล่งแสงเจิดจ้าด้วยความหวังว่า
แม้ในวันพรุ่งนี้ มะรินนี้ หรืออาจจะนานนับเดือน นับปี
ที่คนในชุมชนยังคงต้องปักหลักสู้กันต่อไป แต่พลังใจ
อันกล้าแกร่งนั้นมีเป้าหมายเพียงเพื่อหวังให้คน
รุ่นลูกรุ่นหลานของตนจะยังคงได้มีโอกาสเห็นหาด
ทรายสวย ทะเลงาม และท้องฟ้าสีครามสดใส เหมือน
ดังเช่นที่ปู่ย่าตายาย และพ่อแม่พี่น้องของพวกเขา
ได้ผูกพันใกล้ชิดกันมานานแสนนาน

จุดจบของปัญหาความขัดแย้งในเรื่องนี้จะออก
มาเป็นเช่นไร คงยากเกินกว่าที่พวกเราจะคาดเดา
ไปได้ถึง แต่ความพยายามของชาวบ้านที่ต้องการจะ
จัดการกับทรัพยากรของชุมชนด้วยวิถีทางของ
พวกเขาเอง ทำให้เรานึกไปถึงภาษิตของชาวเขา
บทหนึ่งที่ว่า “น้ำเป็นของปลา ไฟเป็นของนก ภูเขา
เป็นของหมู่เฮา” หากคำกล่าวนั้นเป็นจริงได้แล้วไซ้
ชาวชุมชนในภาคใต้อีกหลายแห่งนึกอยากจะทวงถาม
ถึงสิทธิอันชอบธรรมในการครอบครองบ้างหรือไม่ว่า
แผ่นดินซึ่งเคยอยู่ร่วมกันมาอย่างสงบสุขผืนนี้ควรจะมี
มอบไว้ให้ใครได้พิทักษ์และดูแล?